

Похідна моральна (немайнова) шкода являє собою наслідки спричинення шкоди, яка має наслідком фізичні або моральні страждання. Ґрунтуючись на аналізі цивільного законодавства, похідну шкоду можна класифікувати на: 1) моральну (немайнову) шкоду, спричинена безпосередньо особі, в результаті спричинення їй каліцтва або іншого ушкодження здоров'я; 2) моральна (немайнова) шкода, завдана особі в наслідок вчинення протиправних дій відносно її неї, членів її сім'ї або близьких родичів; 3) моральна (немайнова) шкода, задана особі порушенням її майнових прав.

Підсумовуючи, відшкодування моральної (немайнової) шкоди є важливим інструментом у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина. Юридичне забезпечення цього права людини є показником поваги держави до честі та гідності кожної людини, є свідченням того, що людина, її права свободи та інтереси є найвищою соціальною цінністю в державі. Закріплення права на компенсацію моральної шкоди дає можливість особі відчувати впевненість у тому, що її права перебувають під постійним захистом держави. Процес розвитку правового інституту моральної шкоди супроводжується збільшенням кола правовідносин, на які поширюються законодавство про компенсацію моральної шкоди, а також кола суб'єктів, котрі наділяються правом на відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Підтвердженням цього є досить розширена законодавча база, яка передбачає право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди, що вказує на поступове та неухильне вдосконалення законодавства, яке регулює відносини у сфері компенсації моральної (немайнової) шкоди. Значення права людини на компенсацію моральної (немайнової) шкоди складно переоцінити, оскільки його закріплення сприяє формуванню у кожної людини відчуття захищеності, усвідомленню своєї цінності для суспільства та держави, що вказує на розвиток в Україні громадянського суспільства та становлення правової, демократичної державності.

О. Г. Серета,

доцент кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

- Зважаючи на динамічний розвиток економіки України, а також рівень правосвідомості наших громадян, у сфері трудових правовідносин досі існує безліч правопорушень. Таким чином, надзвичайно важливо встановити належну

систему нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства. При цьому, першочергово слід приділити увагу, власне, прокуратурі України.

- Відповідно до ст. 259 Кодексу законів про працю України нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю здійснюють уповноважені органи, які не залежать у своїй діяльності від власника або уповноваженого ним органу. Центральні органи виконавчої влади здійснюють контроль за додержанням законодавства про працю на підприємствах, в установах і організаціях, що перебувають у їх функціональному підпорядкуванні, крім органів державної податкової служби, які мають право з метою перевірки дотримання податкового законодавства здійснювати такий контроль на всіх підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності та підпорядкування.

- Вищий нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів про працю здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

- Відповідно до ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» прокурорський нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими Радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

На нашу думку, прокуратура є самостійним правовим інститутом, котрий являє собою незалежну та централізовану систему державних органів, яку очолює Генеральний прокурор України, з підпорядкуванням нижчестоящих прокурорів вищестоящим, що функціонує з метою здійснення захисту державних та суспільних інтересів, інтересів, прав і свобод людини та громадянина, представництва їх інтересів в суді, підтримання державного обвинувачення в суді, нагляду за додержанням законодавства. При цьому прокуратура є органом, який забезпечує права й інтереси громадян та юридичних осіб, у тому числі й при реалізації ними трудових прав.

Наприклад, за словами М. К. Якимчука, прокуратура України здійснює самостійний вид державної діяльності, який не дає можливості включити її до системи жодної з гілок влади; прокуратура є єдиною централізованою системою, яка здійснює покладені на неї функції автономно; прокуратура є суттєвим і необхідним елементом системи «стримувань і противаг», механізму, що сприяв взаємодії поділених гілок єдиної державної влади; підпорядкування прокуратури

законодавчій, виконавчій чи судовій владі може зруйнувати систему «стримувань і противаг», яка склалась у державі; прокуратура – це поки єдиний надійно працюючий елемент системи поділу й взаємодії гілок влади, який забезпечує стримування окремих гілок влади від прийняття незаконних актів і здійснення протиправних дій; жоден з існуючих державних органів не може взяти на себе наглядову функцію прокуратури за додержанням і застосуванням законів учасниками суспільних відносин; на перехідний період побудови правової держави прокурорський нагляд необхідно зберегти як найбільш доцільну, ефективну форму державного контролю за додержанням і застосуванням законів.

На нашу думку, сутність та призначення прокуратури на сучасному етапі полягає у забезпеченні інтересів держави і кожного окремого громадянина, у підтриманні правовими способами відповідного паритету між правами та обов'язками кожної із зазначених сторін.

Ми вважаємо, що нагляд за виконанням законів – один з основних напрямків в діяльності прокуратури.

Дана галузь прокурорського нагляду, безпосередньо пов'язана: з реальним захистом і забезпеченням прав та свобод людини і громадянина; із зміцненням законності в діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; з утвердженням дієвої вертикальної влади. В нагляді за виконанням законів реалізується значна частина наглядового і профілактичного потенціалу прокурорської системи, бо саме за його допомогою досягається не тільки належне виконання законів, але й виявлення правопорушень на ранніх стадіях їх формування, прийняття заходів до їх усунення.

У межах нагляду органів прокуратури за дотриманням усіма суб'єктами права вимог нормативно-правових актів здійснюється прокурорський нагляд за додержанням трудового законодавства. Про це зазначено в ст. 1 та п. 1 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру». Нагляд прокуратури за дотриманням нормативно-правових актів, покликаних регулювати трудові та тісно пов'язані з ними відносини відіграє важливу роль у забезпеченні трудових прав громадян.

Так, перевіряючи законність укладення трудових договорів, прокурор з'ясовує: чи не вимагає адміністрація від поступаючих на роботу осіб документів, не передбачених законодавством; чи дотримуються вимоги закону в частині випробування при прийнятті на роботу, строки трудового договору та інші його умови; чи відповідає наказ про зарахування на роботу змісту трудового договору, а запис в трудовій книжці – тексту наказу; чи оголошується наказ про зарахування на роботу працівнику під розписку; чи дотримується особливий порядок прийняття на роботу сезонних та тимчасових працівників; чи не було фактів відмови в прийнятті на роботу вагітним жінкам та жінкам, які мають дітей, а також особам, звільненим з місць позбавлення волі, деяким

іншим категоріям громадян за незаконними підставами. При перевірці законності зміни чи припинення трудових договорів прокурор встановлює: чи були законні підстави для звільнення працівників або їх переведення на іншу роботу; чи не припинялись трудові договори з ініціативи власника або уповноваженого ним органу без законних на це підстав чи з порушенням встановленого порядку; чи дотримувались додаткові гарантії при звільненні виборних профспілкових працівників; чи відповідають записи про причини звільнення працівників вимогам закону. При перевірці виконання законів про трудову зайнятість на підприємствах, в установах, організаціях прокурор з'ясовує такі питання: чи дотримувались гарантії та компенсації працівникам, пов'язані з розриванням трудового договору; чи беруть участь роботодавці в забезпеченні зайнятості населення. При перевірці дотримання законодавства про охорону праці прокурор звертає увагу на такі основні питання: чи розроблені на підприємстві заходи, спрямовані на забезпечення здорових та безпечних умов праці, чи внесені конкретні питання охорони праці в колективний договір; як здійснюється контроль за їх реалізацією; які заходи і з вини яких осіб не були прийняті; чи дотримуються власниками (уповноваженими ними органами) нормативні вимоги, спрямовані на попередження нещасних випадків на виробництві, у тому числі своєчасність проведення інструктажів з питань техніки безпеки, виробничої санітарії та інших правил; чи забезпечуються відповідні категорії працівників спеціальним одягом та іншими засобами індивідуального захисту; чи проводяться в необхідних випадках обов'язкові попередні й періодичні медичні огляди працівників; чи використовуються за прямим призначенням засоби і матеріали, виділені для проведення заходів з охорони праці, чи не було випадків використання цих засобів на інші цілі; чи виконуються власником або уповноваженим ним органом вимоги закону щодо скорочення й ліквідації професій з важкими і шкідливими умовами праці, усунення запиленості та загазованості виробничих приміщень, шуму й вібрації, попередження захворювань на виробництві; чи не порушуються норми про охорону праці жінок та неповнолітніх, а також діючі на підприємствах правила й інструкції з охорони праці та техніки безпеки, виробничої санітарії, гігієни праці і протипожежної безпеки; який стан виробничого травматизму на підприємстві, його рівень та динаміка, чи розслідувались власником (уповноваженим ним органом) причини нещасних випадків, які заходи вжиті до їх усунення.

Відтак, органи прокуратури здійснюють нагляд за дотриманням, правильним виконанням і застосуванням усіх нормативно-правових актів, покликаних регулювати взаємовідносини учасників трудових та тісно пов'язаних з ними відносин. Сутнісною метою такого нагляду є забезпечення трудових прав суб'єктів відповідних праввідносин, в основному і зокрема – найманих працівників.